

LBRIS

We know
books

RADU CIOBANU

Crepusul

roman

Ediția a treia

Cuvânt însoțitor de Mircea Petean

LIMES

2022

Cerul acela incert, când după-amiaza se prelinge insidios spre înserare, îl transpunea de fiecare dată într-o stare agreabilă de împăcare cu sine. Lumina dobânda acum nuanțe sedefii, straniu dar liniștitoare, care atenuau severitatea mobilei grele de stejar, cu fotolii adânci de piele în culoarea castanei. Asta îl făcea să se simtă îngăduitor față de slăbiciunile altora și în același timp ocrotit, ca și cum s-ar fi aflat într-o sferă privilegiată, oarecum dincolo de bine și de rău, la adăpost de viermuiala trivială a cotidianului. Ședea la biroul său la care lucrase o viață și studia cu confortabilă detașare un dosar. Din când în când, întorcea câte o filă, în timp ce degetele mâinii stângi pianotau discret pe tăblia mesei acoperită cu postav vișiniu. Avea mâini albe, nervoase, cu mici pete maronii și degete prelungi.

Citea în diagonală și când îi mai rămăseseră de parcurs doar vreo douăzeci de pagini, ajunse la concluzia că nu făcea să primească procesul. O dată cu această constatare se rezemă de speteaza înaltă a scaunului și își mângâie cu reținută satisfacție barbișonul tuns îngrijit, după fasonul prietenului său, mareșalul Averescu. De la acea mare nenorocire care „se abătuse asupra casei sale” – cum îi plăcea să spună, savurând nuanța vag biblică – nu mai pleda decât ocazional, în cauze total deosebite și numai după îndelungatele insistențe ale vreunui coleg mai tânăr căruia îi era teamă de eșec. În felul acesta procesele pe care le accepta erau cele mai dificile, cu desfășurarea cea mai spectaculoasă, iar bătrânul le câștiga întotdeauna cu o siguranță ce îmbrăca aparențele dezinvolturii. Admiratorii puneau succesele sale pe seama talentului și îl considerau printre maeștrii proeminenți ai barei. Ceilalți însă insinuuau ipoteza întinselor sale

relații, cultivate prin diverse mijloace, de-a lungul unei întregi vieți. Cât despre el, când îi ajungea la urechi vreo remarcă malițioasă, cum ar fi, bunăoară, aceea că avocații sunt oamenii diavolului, nu protesta. Dimpotrivă, se simțea flatat și o accepta cu o anume cochetărie, surâzând echivoc pe sub mustață. Oricare ar fi adevărul, se crease în timp un mit al succeselor sale, care făcea să fie căutat și acum, după ce se retrăsese oficial din viața publică. Conștiința propriei valori, convingerea tonifiantă că lumea are încă nevoie de el se dezvoltaseră într-un orgoliu ce se accentua cu vârsta, reflectându-se în fizionomie, în ținută, în fiecare gest. Până și felul de a vorbi, rostind cuvintele cumpănit, dobândise un fel de calmă solemnitate, ușor hilară, care le impunea teribil celor lipsiți de simțul umorului, adică majorității celor cu care avea de-a face. Oricât ar fi fost însă condițiile de tentante, de câțiva ani buni nu-și mai lua nicio obligație înainte de a identifica întâi toate mobilurile și eventualele dedesubturi ale proceselor ce i se ofereau. Cu afaceri dubioase nu se mai încurca, fără să fie sigur – și evita să se asigure – dacă din vreun scrupul de ordin etic sau pur și simplu pentru că poziția sa – din toate punctele de vedere venerabilă – nu-i mai îngăduia să-și murdărească mâinile. Uneori îl încerca bănuiala, neliniștitoare ca o premoniție, că s-ar putea, la urma urmelor, să-i fi rămas de acum prea puțin timp ca să și le mai spele.

Apropie telefonul de colțul mesei. În răstimpul de tăcere punctat de țârâitul uscat de la celălalt capăt, își plimba privirile distrat peste biblioteca cu geamul de cristal în spatele căruia stăteau, perfect aliniate, tomuri monotone al căror rost rămăsese de mult doar unul ornamental. *Trebuie s-o pun pe Roji să mai ștergă praful de pe cărțile alea*, gândi în treacăt. Se făcea rar curățenie aici, numai când el o îngăduia. Nu-i plăcea să-i umble slujnicile prin lucruri. Cineva ridică receptorul, iar bătrânul își compuse brusc o mină solemnă. Se prezentă rar și grav, cu tonul heraldic cu care sunt anunțați invitații la curte. Recunoscând apoi vocea, chipul își abandonează solemnitatea, luminat de un zâmbet:

– Tu ești, Valeriu? Servus, dragă. Te sunai pentru păcătosul acela de proces.

Celălalt, subit îngrijorat, **anticipă**, simulând buna dispoziție:

– Să nu-mi spuneți, nenea Sever, că nu-l primiți.

– Ba chiar așa voiesc a-ți spune, dragă. Nu pot să-l primesc.

Cu dragă inimă te-aș fi servit, dar nu pot.

– Dar, nenea Sever...

– E *schmuzig* procesul tău, Valeriu dragă, Știi tu bine și singur ce *schmuzig* e. Nu pot să mă angajez, dragă... Iartă...

– Nenea Sever, nu vă recunosc! Cum să refuzați un proces de talia ăstuia care, în fond, pentru dumneavoastră e o bagatelă?! Vă rog eu mult să nu faceți una ca asta! Scrupulele, nenea Sever, sunt astăzi ceva bătrânesc și demodat și, după câte văd, dumneavoastră rămâneți mereu tânăr...

Bătrânul se înroși, vinișoarele de la tâmple i se zbătură imperceptibil, dar răspunse cu aceeași neclintită demnitate:

– Știi cum faci tu acum, dragule? Ca cum ai scârpina iapa pe sub foale, ca să te poți vedea încălecat. Pentru aceea aș avea cuvânt să mă supăr, dară n-am s-o fac, fiindcă ești tânăr încă, Valeriu dragă. Și dacă ești tânăr, eu încă ți-oi spune o vorbă de-a noastră, de-a bătrânilor. Zice că „*Amicus Plato, sed magis amica veritas*”¹. Asta-i dară...

– Iertați-mă, nenea Sever, n-aveam intenția să vă supăr. Dar, sincer să fiu, îmi pusesem toată nădejdea în dumneavoastră și acum nu știu ce să mă fac.

– Apoi eu, dragule al meu, nu ți-oi putea spune alta decât ca să-l conzultți și eventual să-l iei ca asociat pe curva ăla bătrân de Oprișianu. Cu acela o scoți la capăt.

– Credeți?

– Eu așa gândesc.

– Ce părere aveți de Râșcu? Să nu apelez la el?

Sever coborî colțurile gurii, ceea ce-i pleoști mustața, dându-i un aer scârbit:

– Oprișianu e mișel, dar știe meserie. Râșcu nu e decât mișel. Apoi, văzând că intrase Roji și aștepta să termine, redeveni solemn:

¹ Mi-e prieten Platon, dar mai prieten mi-e adevărul.

Așa să faci, dragă. Și trimite-ți secretarul să ia dosarul. Ți l-aș trimite eu, dară știi că, de când l-am pierdut pe fie iertat Livius, nu mai țin cântălarie oficială și nici secretar.

– Nu-i nimic, nenea Sever. Oricum, vă mulțumesc. Respectele mele și sărutări de mâini pentru tanti Olimpia.

Semnele de venerație din partea foștilor colegi ai lui Livius îl umpleau întotdeauna de un sentiment de satisfacție. Mulțumit de sine, puse cu gest încet receptorul în furcă, apoi închise dosarul, în timp ce Roji, cu o undă de zâmbet în glas, îl anunța că îl aștepta doamna. Pentru Roji, perpetua solemnitate a domnului era o sursă de amuzament secret, ceea ce, de altfel, domnul intuia în mod obscur. Îi răspunse sumbru, evitând s-o privească:

– Vin îndată. Mergi în treabă-ți...

Luă condica, grea, cu coperte groase de carton, deși cunoștea bine programul zilei. Totuși citi conștiincios notița din dreptul orei 18: „De mers la fiul nostru Livius.” O închise, o împinse în colțul mesei, lângă telefon, și se ridică bătrânește. Porni spre camera de zi cu brațele puțin îndoite din cot și adus de spate.

La masa cu cafea cu lapte, cornuri, unt și gem de caise – specialitatea casei – îl aștepta Olimpia. Se îmbrăcase de plecare, într-un taior negru de stofă subțire, cu guler de catifea. Toca din același material lăsa să i se vadă la spate părul aproape în întregime alb, strâns în coc. Era o coafură care îi scotea în evidență trăsăturile fine, frumoase încă. Întotdeauna fusese socotită o frumusețe, deși era mai mult scundă decât înaltă, subțire și uscățivă. Cu ochii puțin mijiiți – suferea de o ușoară miopie – aștepta acum resemnată ca bătrânul să se așeze, să exclame satisfăcut „ai-hai!”, să-și lege șervetul, precum copiii, în jurul gâtului, să-și scoată briceagul – ignorând cuțitele de pe masă – și să-și taie minuțios, în lung, un corn pe care să-l ungă cu unt și gem. După ce toate se împliniră întocmai, atacă abrupt:

– A telefonat noru-ta?

La început fusese indignat de acest „noru-ta”, de la un timp însă se obișnuise și trăia chiar o satisfacție secretă – satisfacția ocrotitorului – când îl auzea. După moartea lui Livius, Olimpia încercase să-și convingă nora să se mute la ei. Astfel ea, ca soacră

intransigentă și bunică devotată, și-ar fi putut impune direct punctul de vedere în educația lui Vlad, fiul lui Livius și ultimul reprezentant al clanului Moldovanu. Marilena însă, voluntară și mondenă, intui exact primejdia și refuză net, răscolind tot veninul pe care o autentică soacră îl acumulează din momentul în care dezavuează în taină căsătoria fiului ei. În faza următoare, reactivând vechi capacități persuasive, Olimpia încercă să-l convingă să obțină tutela copilului pe cale juridică. Sever, ca jurist versat, își dădu seama că acțiunea n-ar fi avut șanse de succes decât dacă ar fi declanșat, prin solidele lui relații, anumite resorturi oculte. Din experiență însă știa că, până la urmă, asemenea aranjamente tot se află și nu voia să intre în gura lumii. Dincolo de toate astea, îl împiedica un fel de respectuoasă teamă de a tulbura în postumitatea lui Livius căsnicia sa indiscutabil fericită cu Marilena. Considerente pe care Olimpia, minte slabă de femeie, se încăpățâna să le respingă. Ba mai mult, Sever, cu inteligența sa mai mult intuitivă decât analitică, adoptase o atitudine conciliantă, de blajină și concesivă protecție, înmânându-i Marilenei, periodic, un fel de subvenție, mai mult sau mai puțin substanțială, după împrejurări. Dar care stârnea întotdeauna reacții adverse din partea Olimpiei, convinsă că banii erau folosiți în alte scopuri. Nu-i putea ierta Marilenei nici invulnerabilitatea juridică, nici – mai ales! – paternalismul lui Sever, care o obliga să umble, de ochii lumii, cu ramura de măslin în mână.

– A telefonat, răspunse el. Copilul e sănătos.

– Și când îi dă voie prințesa să vină la noi?

Surzând în sine sa, Sever ignoră și de data asta maliția.

– Vine deseară să doarmă aici. Când ne întoarcem de la Livius, putem să cumpărăm niște *krakauer* sau șuncă de Praga pentru el.

– Să-i spun lui Roji să facă repede un *damenkapritz*, care îi place lui. Mezeluri lasă că iau eu când vin din oraș.

Sever își închipuise că se pregătise să iasă împreună.

– Da' ce treabă ai în oraș? întrebă contrariat.

– Avem o serbare la Spitalul Militar.

– O, Doamne, iar serbare?! Reuniunea Femeilor cu doamna prezidentă nu mai știe face și altceva?

Doamna prezidentă reacționează afectată:

– Poate îmi spui tu ce altceva am putea să facem...

Sever luă al doilea corn din care rupse bucățele, muindu-le apoi tacticos în ceașca de cafea:

– Să faceți oarece lucru de folos. Ca de-o pildă să lăsați bieții răniții accia să-și mai tragă sufletul. Acuma le-ați tot dat și iconițe, și ciorapi, de au pe un an înainte. De atâtea bomboane o să li se strice și dinții. Mai lăsați-i amarului, că nu li-i lor lipsă de izmeneala voastră...

Amuzându-se în taină și considerându-se măcar în parte răzbunat, începu să mănânce cu lingurița dumicații de corn care se umflaseră în cafea. Nu sesiză calmul suspect din glasul Olimpiei:

– Ai încasat chiriile?

– Ba.

– Sigur! Ba! Ai putea să-mi spui tu ce lucru de folos faci? Stai toată ziua și-ți scrii memoriile! Îi și pasă cuiva de memoriile tale... Memoriile prințului de Habenix! Te-am auzit când i-ai spus la telefon lui Valeriu că nu primești procesul. Chiriile nu ești în stare să le aduni. Toți prăpădiții stau la tine-n casă pe gratis, profită și-și bat joc de prostia ta. Numai pe Roji o bănuiești că fură, da' la noru-ta știi să-i dai bani ca să-și aducă toalete de la București!

Sever deveni subit-autoritar:

– Măi Olimpie, nu te amesteca în treburile mele!

Vocea-i dobândise un ușor tremur. Încercând să-și recapete calmul, sorbi zgomotos din ceașcă. Olimpia remarcă imperturbabilă și sigură de efect:

– Oh, cât de frumos mânca!

Îi aruncă o privire piezișă și îi răspunse cu gura încă pe jumătate plină:

– Alduiască-te Dumnezeu, Olimpie, lasă-mă să-mi cadă bine mâncarea!

Câțiva stropi îi săriră din mustață pe fața de masă imaculată.

– Iacă! Împroști în jur ca un cotoi. Nu pot să țin nimic curat de tine!

Sever își smulse șervetul și se ridică brusc, împingând scaunul:

– Bată-te focul tău de femeie! Cine m-o fi blăstămat să n-am pace cu tine nici până-nghit?!

În trecerea-i precipitată prin vestibul, își luă pălăria și bastonul. Pe când cobora scările, prima furie îi trecu și începu să regrete că nu stătuse să-și termine cafeaua cu cornul muiat în ea. Jos, cunoscându-i programul, îl aștepta Peter, fostul său șofer, care acum avea taxiul propriu. Cu un surâs larg, deschise portiera, în timp ce se înclina aproape în unghi drept:

– Avem onoarea, domnu' doctor!

Se opri în fața lui, vorbindu-i trist, cu voce înceată:

– Eu fac o preumblare, Peter dragă. Dumneata așteapt-o pe doamna că iară fac cucoanele țircus la bieteles cătane. Pe mine așteaptă-mă la poarta cimitirului la șapte oare și jumătate.

– Am înțeles, domnu' doctor, să trăiți!

Îi făcu un semn blazat cu mâna, ca o bătrână vedetă obosită de entuziasmul admiratorilor. Porni apoi agale, puțin adus de spate, sprijinindu-se în bastonul cu apărătoare de cauciuc la vârf, dar la primul colț se văzu nevoit să se oprească împreună cu ceilalți trecători din cauza unei coloane motorizate germane.

Îi contemplă trecerea zgomotoasă și interminabilă, cu un sentiment tulbure de iritare și neliniște. Aerul se umpluse de fumul albăstrui, întepător, pufnit din țevile negre de eșapament. Șenilele scrâșneau pe granitul pavajului, camioanele grele M.A.N. Diesel, pe câte trei osii, erau acoperite de un strat de colb gălbui, iar șoferii nemișcați priveau țină înaintea cu expresia halucinantă a celui hotărât să nu-și mai întoarcă ochii în urmă nici dacă ar simți sub roți trup de om. Întreaga circulație era paralizată. Se opriseră și tramvaiele. Sergentul de stradă, devenit inutil, se refugiase pe bordura trotuarului de vizavi. Bătrânul fu întrerupt din contemplarea-i posacă de un glas care i se adresa nefiresc de tare, pentru a acoperi zgomotul:

– Oare întotdeauna, domnule doctor, românul va fi obligat să-i lase pe alții să-i treacă pe dinainte?

Figura, deși nu știa de unde s-o ia, îi era totuși cunoscută de undeva. Probabil vreun fost client. Cine putea ține seama tuturor clienților? Era totuși bine să fie rezervat, în ziua de azi n-aveai cum să știi cu cine stai de vorbă. Râse echivoc, străduindu-se să pară amabil:

– He, he! O dată trec ei, după aceea vom trece noi și tot așa, He-He-He!

În clipa aceea trecu ultimul tanc și, fără să mai adauge nimic, își ridică scurt pălăria bowler, tare, grăbindu-se să traverseze. Era conștient și jenat de stupiditatea răspunsului. Dar, luat așa, pe neașteptate, cine știe dacă nu și provocat, ce alt răspuns ar fi putut da? În definitiv, individul putea să facă parte din porcăria aceea de Gestapo, urâtă și spurcată treabă, cea mai murdară din câte îi fusese dat să audă. După ce se convinsese că celălalt nu se ținea de el, încetini iar pasul, redobândindu-și demnitatea obișnuită. Nu numai ca avocat, ci și ca fost primar și senator în câteva legislaturi, îl cunoștea o mulțime de lume. Lui însă, nu-i mai erau cunoscuți decât vreun sfert din toți aceștia, totuși nu se mira, considerând salaturile lor un lucru convenit, ca unui părinte al orașului. Le răspundea tuturor condescendent, ridicându-și puțin pălăria deasupra frunții. Toți mă cunosc – își spuse mișcat, cu un fel de duioșie – și știu că acum mă duc la Livius. Faptul că lumea știa unde mergea el de trei ori pe săptămână îi făcea o plăcere puțin perversă, ca un viciu secret. Și mai existau câteva lucruri despre care îi plăcea să știe lumea și să spună – după cum își imagina el – cu reținută admirație și compasiune: „Domnul Moldovanu a ieșit la plimbare cu nepoțelul” sau, ceva mai târziu, când la el în birou mai ardea lumina, „Domnul Moldovanu mai lucrează” ori, când toate ferestrele erau luminate, „Doamna și domnul Moldovanu au musafiri”. Tot astfel vor spune și acum, șoptindu-și după ce îl salutau plini de respect: „Domnul Moldovanu merge la fiul său Livius...” Se știa asta. Când nu mergea pe jos, mașina lui Peter era văzută așteptând în fața casei. Apoi trecea prin oraș, – nu prea repede, ca să poată fi salutat – oprind la biserică și florărie. Dacă voia să facă mișcare, ca astăzi, ocolea prin centru, intra la biserică, de unde ieșea cu lumânările la vedere, intra apoi la

florăria „Hyacinthus”, unde schimba câteva cuvinte gentile cu doamna Minodora, care îl aștepta întotdeauna cu două fire superbe de garoafe sau trandafiri. Numai două, deoarece mormântul lui Livius era îngrijit, acoperit de o profuziune de flori. Totuși, cele două fire erau necesare ca să nu zică lumea că merge cu mâna goală și mai ales să știe lumea unde merge. Flori cu lumânări nu puteau naște niciun dubiu...

Pe când orologiul domului baroc bătea jumătatea, traversă Piața Unirii, intră pe strada îngustă, pe lângă austeră cazarmă U de pe vremea Mariei Terezia și apucă în sfârșit în larg, pe drumul care se întindea între oraș și cimitir. Uitase de incidentul cu individul de la marginea trotuarului și cu atât mai mult de altercația cu Olimpia. Pășea fără grabă, lovind cu bastonul în caldarâm. Se sfârșea o zi senină și caldă de august, dar în lumina puțin obosită, ca și în foșnetul parcă mai prelung al frunzișului, cineva mai sensibil la asemenea semne putea sesiza apropierea inexorabilă a toamnei. El o presimțea cu o calmă, plăcută melancolie lipsită de dramatism. Ici, colo, prin grădini, ardeau uscături. Fumul alburiu, cu miros domestic se învăluia cu aromele sălbatice de mușețel și pelin. În depărtare, se vedea poarta mare, neagră, din fier forjat, deasupra căreia scria cu litere severe „Cimitirul Eroilor. Din acest punct îl cuprindea o nostalgie blândă, pe care se obișnuise s-o aștepte ca pe o cunoștință veche, într-un loc familiar. La început fusese o durere atroce și grea, cu reflexe viscerale. Apoi, cu trecerea lunilor, după aceea a anilor care ajunseseră de acum trei – cum trece vremea! – durerea inițială se estompase încet, încet, până rămăsese ceea ce era azi: acea blajină nostalgie care s-ar putea traduce prin regretul după un vis mort în drumul spre împlinire. În 1941, în ciuda întinselor sale relații, nu obținuse decât favoarea ca Livius să fie mobilizat ca sergent terist, șofer la o coloană sanitară. Își pusese toată nădejdea în marea cruce roșie zugrăvită pe prelata camionului, convins că ea avea puterea de a inhiba agresivitatea piloților ruși. Convingere ce se dovedise absolut neroadă, căci, la abia o lună după ce Antonescu – pe care-l considera un iresponsabil – ordonase trecerea Prutului, coloana lui Livius fusese nimicită pe undeva prin preajma Odesei. Cu aceasta se sfârșise

și visul lui, care ani de zile cultivase iluzia unei „firme” celebre, cu secretari mulți și ore de consultație puține, avându-l pe Livius ca asociat și apoi ilustru continuator. Mai urma un fel de epilog – aducerea rămășițelor lui Livius în țară, dar la asta evita să se mai gândească. Trăise atunci zile de durere și de umilință cumplită, a căror amintire o va purta în suflet până la moarte, conservată sub un strat protector de ură latentă, dar tenace, împotriva lui Antonescu, a nemților și a rușilor deopotrivă...

Depusese florile, aprinsese lumânările și acum stătea nemișcat în fața crucii albe de marmură, ținându-și cu mâna stângă pălăria în dreptul inimii. Nu se putea ruga, deși ar fi vrut, căci de pe urma acestei neputințe îl încercau, nu doar o dată, muștrările de conștiință. Era o neputință care i se trăgea de mult, din anii când, „student” fiind la Sibiu, fusese coleg de clasă și de cvartir, într-o odăiță obscură de pe strada Hundsrük, cu Adrian Moga, fecior de popă din mărginime, băiat neastâmpărat și vesel, care scria poezii triste și se afla cu Dumnezeu într-un soi de bizare raporturi de camaraderie ce nu depășeau totuși limitele unei anumite cuviințe. „De vreme ce Dumnezeu știe tot” – zicea el cu deplină bună-credință – „înseamnă că-mi cunoaște nevoile și atunci de ce să-l mai plictisesc cu rugile mele? Păsările cerului nici nu ară, nici nu seamănă și Dumnezeu le poartă de grijă...” Chiar așa: important e să crezi că El e sus, de unde vede și știe. Privea ținând fotografia surâzătoare a lui Livius de pe cruce și singurul lucru pe care îl putea gândi în chip de rugăciune – spre a putea preveni eventuale remușcări – era un fel de colaj alcătuit din amintiri ale unor frânturi de slujbe funerare: „Așază-l, Doamne, în loc luminat, în loc cu verdeață, de unde au pierit toată scârba și suspinarea, căci numai Tu, Doamne, ești fără de păcat, dreptatea Ta este dreptate în veac și cuvântul Tău adevărul...” Frumusețea subtilă a unor asemenea texte îl tulbura și ceea ce-i împăinjenea în cele din urmă ochii era mai mult emoția estetică decât durerea propriu-zisă. Își făcea cruci grăbite, ca și cum s-ar fi jenat de slăbiciunea care-l cuprinsese și, punându-și pălăria, se întorcea să plece. Atunci dădea de fiecare dată de plutonierul Chiva, care-l aștepta în tăcere, la o depărtare cuviincioasă, cu chipiul în mână. Înalt, pleșuv, uscat, Chiva